

قویونلر قیریلش ، آغیل بوش قالش ،
 ییلخی خراب اولش ، یرلری قالش ،
 بوییل اوت بیتمه‌مش ، بیتن سادارمش ،

جامعلر ، مدرسه ، تئکلر قالدی ،
 اوغوزکی آر یاتان تربه‌لر قالدی .

بانجه‌لر بوزولش اورمانه دونمش ،
 بلبلر طاغلمش ، کالر دوکلش ،
 باقک شو برده‌ده بانجوان اولش .

یاقوتدن تارلالر ، طیانلر قالدی ،
 اوولر ، خرمنلر ، صپانلر قالدی .

دوکونلر یاپلش ، درنک اولامش ،
 اوغلان حربه کیتمش ، کردک اولامش ،
 نشانلر قاوروشان ، برتک اولامش .

آنالر طول اولدی ، آرسلانلر قالدی ،
 نکاحلر بوزولدی ، نشانلر قالدی .

بیوک بابام بونی قارداشمه یانیق ، یانیق بویله‌جه آکلاتیوردی . معصوم
 وساکن دیکلین بوتورک یاوروسنک کوزلرندن ایکی طامله یاش دوکلدی .
 وجودی تیریور کوجوچک آغزی قیورانیوردی ... بردن بره خنچقره‌رق
 باغردی :

« — بوکوزل مملکتتمزی نه ایچون ویردیکیز ؟ ... »

نصیب نزار

تاریخ و آثار عتیقه

برآز تاریخدن ...

۲

دورانتباه (Renaissance) ک علامت فارقه‌سی - سقولاستیک نامی ایله مشهور

سفسطه قدیمه اعلان حرب ایتمه سیدر . دور انتباهه قدر بوتون غرب متفکر و محررلرینک ساحه جولانلری مسائل دینی و دین ایله قاریشیق حکمتله محدود ایدی . تا اوتهدن بری قبول ایدیلش « حقیقتلر » ، « اساسلر » و « فورموللر » ک حدودی خارجه جیقمق کیمسه نك حدی دکلدی . بو ، یالکز دین و حکمتله قالمیوردی ؛ بوتون مسائل ساژده ، علم ، فن و صنعت دمه بویه ایدی وشو قبول ایدیلش « حقیقتلر » ک ، « اساسلر » ک و « فورموللر » ک حافظی و حامیسی کلیسا و یا کلیسا صنفی ایدی . مهرانکی بر فرد جرئت ایدمک شو حدودی تجاوز ایدر ایسه همان کلیسا و کلیسا منسوبینی طرفدن آغیر جزالره چاریلیر ، آصیلیر ، یاقیلیر و یا خود بر جوق اشکنجه لره اوغرا دیلدقدن صوکر ا علناً اظهار ندامت ایتمک مجبوریتده براقیلیردی .

لکن دائماً علویه ، دائماً نامحدود بر ساحه دوشرو تمایل ایتمکده اولان انسان ، بالطبع بوکجه زنجیرلر آلتده علی الدوام اسیر قاله مازدی . ایشه « دور انتباه » ده شو محدود اسارت فکریه سورلرینی بیقهرق ، قبول اولونمش حقیقتلری و اساسلری پارچالایه رق آوروپاده یکی و واسع حریت فکریه ساحه لری آچدی . بنام علیه اسکی سفسطه لر براقیله رق « مطالعات بشریه - Studia humanita » ایله توغل ایدیلکه ، اولجه کلیسا ارکانی طرفدن خریستیانلغه ، « حقیقتلر » و « اساسلر » ، منافی دییه رد ایدیلرک نسیان دکزینه کومولش اولان و « کوییلردینی » (Pagamisme) دینیان اسکی یونان و روما آثار مدنییه سی بررررر طویراق آلتدن چیقاریلغه باشلانیدی . شو جریانی روس مشاهیر ادباسندن « مهره شقوقسکی » ، دجالک ایکنجی رجعتی دییه توصیف ایدر وشو توصیفی ایله اوزمانک کلیسایی و کلیسا افکارینی استهزا ایلر . شودور حقیقتده غربده بشریتک رجعتدن باشقه برشی* دکلدی . زیرا اولجه متعصب رهبان و اونلرک وحشی معتدلری طرفدن تخریب ایدیلن پراقسیته للرک ، سقوباسلرک ، زنودورلرک آثار بدیعه هیکتراشیلری ایله برابر متروک و وحشت و تمصبدن دولای مختفی بولونان و تابشیریتک مهد اولینندن بری بیخیله بیخیله سوقراطلرده ، پتاغورلرده ، افلاطونلرده ، آریستطالیسلرده ، بطلیمیوسلرده ، زمنونلرده ، مارق اوره لرده تجلی ایتمش اولان

افکار حکمت بوکرده برر برر کشف و اخراج ایدیلدی : پراقسیتلاردن ،
 سقوباسلاردن میکل آنزلر ، له توناردی وینیچی لر یقیشدیکلری کبی عصر عتیق
 حکما ، فلاسفه و ادباسی ده پترارقاری ، دانته لری ، ماکیاوه للی لری طوغوردی .
 بوتون غربی برفکر تجسس و تدقیق سوداسی ، برعطش تنقید استیلا ایتدی .
 تعصب جاهلانهدن دولای طوبراقلره کومولش اولان اعصار عتیقه بدایع افکار
 و صناعی برر برر احیا ایدیلنجه عقلک ، ذکاتک ، روحک ، قلب و وجدانک
 اوکنه چکیلن صنعی سدر ، غیر طبیعی مانع لر ییقلمغه باشلادیلر . اوزمانه قدر
 مقدس ، میجل و غیر قابل اعتراض عد ایدیلن حاکمیت (autorité) لره اک
 شدتلی ضربه لر ایندیریلدی : قرنلردن بری تلقین ایدیلش ، برلشمش ، هرکسجه
 بر حقیقت محضه کبی طانمش اولان افکار و حسیات ، اعتقادات ، ایمان ، آیین ،
 تشکیلات دینه و سیاسی و اجتماعی برر برر منقدرک هدف تنقید و اعتراض اولدی .
 دانته Dante (۱۲۶۵ - ۱۳۲۱) مضحکه الهیه ، Comédie divine
 نام اثر لایموتنده بوتون اوزمانکی حیات اجتماعی و سیاسی و دینی و قبول ایدیلش
 اعتقادات و اعتیاداتی بی آمان تنقید ایتدی . بوقفاجیو Boccaccio (۱۳۱۳ - ۱۳۷۵)
 مشهور Décaméron اسملی اثرنده معاصری بولوندینی جمعیتک طالع و خصوصی
 حیاتی لاقید و لالاهی بر طرزده بوتون قصورلری و فضاحتلری ایله برلکده
 تشریح ایتدی و معاصر لرینک اخلاقه نه قدر تدنی ایتدیکنی کوستردی .
 ماکیاوه للی Machiavelli (۱۴۶۵ - ۱۵۲۷) الیوم بیله بوتون مؤلفلرک
 ورد زبانی اولان « حکمدار - Il Principe » اثرنده بر حکمدار مستبدک پر
 یوزنده ظل الله اولمقدن زیاده جلاد اوله بیله حکمی یک واضح و بلیغ بر صورتده
 تشریح ایله دی . لورانجیو و الا Lorencio Valla ایسه اثرلرینده دوغروندن
 دوغرویله کلیسایه قارشى یورویهرک دینک ، کلیسانک نه درجهده انحرافه ، سوء
 استعمالاته اوغرادیلش اولدیغنی بیان ایتدی .

طبیعی هر یرده و هر زمانده اولدینی کبی حکمدارلر ایله متحداً تشریک مساعی
 ایتکده اولان کلیسا ارکانی شوتنقیدات و اعتراضاته قارشى لاقید طور میورلردی .
 لکن آرتق عقوبات و اشکنجه ایله فکر بشرک قارشیدسنه جیقله میهجنی بللی

ایدی . آیه‌نین شبه جزیره‌سینده هر یردن اول نشوونمایه باشلایان شو افکار وحشیات جدیده ینه اوزمانلرده یکی اختراع ایدیلش اولان فن طباعت سایه‌سینده یاواش یاواش باشقه یرلره ، باشقه اولکارلرده سراپته باشلادی . چوق زمان کچمه‌دن آلمانیاده « یوهان رخلین - Johann Rechline » (۱۵۲۲-۱۴۵۵) ، « روتته رداملی نئرازم - Erasme de Rotterdam » (۱۵۶۶-۱۴۶۶) ، « اولریخ فون هوتتن - Ulrich von Hutten » ، « فیلیپ مه لانتختون - Philippe Melanchton » وسائره کبی ذوات ظهور ایتدی . بوذوات دینی اعتقاد و اعتیادلری ، کلیسا تشکیلاتی ، روحانیلرک سوء استعمالاتی دوغرودن دوغروییه و بلا پروا شدتله تنقیده باشلادیلر . وحی آله بولونان توراپ و انجیلک موثوقیتی شبهه و تردد ایچنده بر اقدیلر . یکی کشف ایدیلش واسکی یونان دیلنده یازیلش انجیل نسخه‌لری آله موجود اولان لاتین دیلنده یازیلی نسخه‌لریله مقابله‌یه قالدیشهرق ادعایری بو صورتله اثباته قدر واردیلر .

بو کبی ادعایرک افکار عامه اوزرینه نه قدر عظیم بر تاثیر اجرا ایدمچکی وارسته ایضا حدر . بو تنقیدات و تدقیقات سایه‌سینده آ کلاسیلیوردی که قرنلردن بری بو قدر انسانلرک برستش ایتش اولدینی کتاب بیله تخریف ایدلش ! ینه آ کلاسیلیوردی که یاییلمش اولان دعالر ، ورد ایدلش ذکر لرزد الهی ده جای قبول بیله کور میورلر مش ! ینه آ کلاسیلیوردی که قبول ایدیلش اولان دین بیله اصل حقیق دین دکلدر ، بو قدر عصرلری ، بو قدر انسانلری آلداتانلر ، هر کس طرفدن تقدیس و تحیل ایدیلکده اولان روحانیلر ایتش ! جاهل و متعصب بر مؤمنک باکر و سراپا ایمانندن عبارت اولان قابنده بو کبی تفکراتک نه کبی حدتله ، نه کبی تاثیرلر ایقاع ایدمچکنی هر کس تصور ایدم بیلیر . حالبوکه منقدرلر ، معترضلر بونکله ده قالدیلورلردی . کتب مقدسه‌نک تصحیحی ، بونلرک خلقجه آ کلاسیلما یان لاتین لساننده دکل ، هر قومک کندی لساننه ترجمه و طبعی طلب ایدیورلردی واک زیاده بو نقطه‌ده اصرار ایدیورلردی . دین قلبک تنویری ، حسیاتک انوار الهیه ایله مالی اوله‌رق حضور ربانی یه یوکسلمه‌سی ایچون دکلدر ؟ حالبوکه عموم ناس طرفندن اصلا آ کلاسیله میان لاتین لساننه

انجيل و توراتك طبعى ، ينه شو لسانده دعا و آينلرك اجراسى بومقصدى تأمين
ايدمه من ايشته بوندن دولاييدركه دين فيض و يرم ميور ، دين قلوب اعنى تنوير
ايدمه ميور .

بونلر اوقدر واضح و آشكار حقيقتلردى كه خلق نه قدر جاهل و متعصب
اولسه بو حقايق قبولده ناپاردى . ذاتاً اهالى كنديسى بيله شوقور و دستورلردن ،
روحسز آينلردن ، قلب و دماغنك اشتراك ايتمه ديكى اجراآت دينيه دن بيقمش ،
اوصافمشدى . كليسا منسوبلرينك طرز معيشتلرى ، اخلاقسز قللرى ، قوللرى
اينه فعللرى آراسنده كى اختلاف ، توكنسز حرص و طمعلىرى ، دارات و حشمتلرى ،
اسرافلرى ده كتله فاسى كنديلرينه و ممثلى بولونقلرى كليسا يه پك ده ايصيندير اجق
بر ماهيته دكلدى . برقاج پاپا و برجوق كليسا بر نسلرى بتشديرمش اولان «بورجياه
عائله سى يالكز و كندى باشنه كليسا يى و قاتوليك دينى انظارا هاليدمه سقوط ايتدير مك
ايچون كافى ايدى . دين و كليسا نك باشنده اوزون بر مدت بولونمش اولان
شوعائنه نك نه درجه ده ، اخلاقسز ، رذيل ، لاقيد و لالاهلى اولديغنى كوسترمك
ايچون شوعائليه منسوب پاپا آلكساندر ايله همشيره سى لوقرهمسيانك سوء شهرتى
ذكر ايتكم كفايت ايدر . بونلر بر بريله مناسب نامشروعده بولونوبورلردى .
هر كس لوقرهمسيانى قارده شى پاپا آلكساندر ك معشوقه سى اولديغنى بيليوردي
و كورويوردى . شهبه سز كه بوكى دين و كليسا زمامدارانى ، عوام ناسه دينه
و كليسا يه عائد درين براعتاد و اعتبار تلقين ايدمه مزلردى . اوزمانك فرانسز ،
ايتاليان و آلمان عوام ادبياتى صنوف روحانيه يه دائر برجوق هجويه لرايله مالا مالدر .
عوام بوغنى قالين ، قارنى شيشمان ، حرص و طمعك ، ايكي يوز ليكك ،
شهوته رستلكك ، عيش و نوشك ، لهو و لعبك ممثلى آزاركن دائما شو صنف اهالى
ايچندن انتخاب ايدمه ردى . دها يوكسك ، صنوف ممتازيه مخصوص اولان ادبياتده
دخى عيى حال كوزه جاريار . ايشته رابله : اون آلتيجى عصر ك اك مشهور
ادباسندن اولان شومنقد هزل كو ، بوتون حكايه و افسانه لرندمه اك كسكين و ياقيجى
اوقلرى ايچون كشيشلرى ، راهبلى ، صنوف روحانيه يى هدف اتخاذه ايتمشدر .
ذاتاً ايكي عصر اول دانته و بوققاجيوده كندى تاليفاتنده عيى طرزده حركت

ایتمشلردی . مثلاً دانتە « مضحکہ السیہ » سندە جهنمک الک صیجاق بوجاغنه کلیسا برنسلرینی ، بعض پاپالری وقاردیناللری یرلشدیرمشدی . بوققاجیو ایسه مشهور حکایه لرندە الک جاذبه دار هجو یاتی ایچون عینی صنفی موضوع اتخاذا ایتمشدر . یالکز دانتە وبوققاجیو روحانی صنفک اخلاقسزلغنی ، قصور ومعاینی تنقید ایتمکله برابر کنشیلرینی قاتولیک دینی و کلیسانک الک صادق واک مؤمن اولادی کبی کوسترییورلر . رابله ایسه یالکز روحانیلری تنقید ایتمکله قالمیور . بلکه دین و کلیسا اوزرینه ده آتیلیور ، بونلرله ده استهزا ایدیور .

ایشته سیزه بر محیطکه مادی ومعنوی شرائطی ایله « لوتەر » لری ، « قالوین » لری دوغورییور ، دانتە وپتراقلرک زمانندە باشلامش اولان بر حرکت اجتماعیه رابله نک زمانندە « لوتەر » و « قالوین » لری تولید ایدیور وبونلرله غایه سنه واصل اولویور . بونلر اوج عصر ظرفندە بر جمعیت بشریه نک بیریکدیرمش اولدوغی مادی ومعنوی قوانک مرکز اجتماعی اوله جقلردر ، کندیلیکلرندن هیچ بر شی اختراع وایجاد ایتیه رک هر شیئی موجود بوله جقلر وینه هر شیئی محیطلرندن آله جقلردر . بونلرک یکانه « بنلکی » - که شوبنلکده ضایت معظمدر - قلب و دماغلرینک وسعت استیعابندن ، قدرت تمثیلیه سندن ، آلدقلری شیلری هضم ایدرک اونلره یکی بر شکل ، دها بارلاق ، دها مشعشع بر رنک ویرمک استعدادندن عبارت قاله جقدر . بونلر دانتە ، بوققاجیو ، به تراق ، ماکیاوه للی یاخود رابله کبی نیم علاجلر ، حکایه روایات ، هجو یات یاخود اخلاق و اجتماعی ، حکمی تألیفات ایله کفایت ایتیه جکلردر . جمعیت بشریه نک اوج عصر دن بری کچیرمکده اولدینی بحرانلر ، متحسس ومتفکر بولوندینی یکی حساس و یکی فکرلر ، تحمل ایتیمکده اولدینی اشکنجه لر ، آقیمقدمه اولدینی کوز یاشلری بونلرک قلب و دماغلرندە طویلانه رق بردنبره بر آتش سیلابی کبی جوشان و خروشان بر حالده بوتون محیطی یاقاجق ، بوتون سدلری ، مانعه لری زیروزر ایدرک بشریت ایچون یکی مخرجلر آجاققدر . تا اسکیدنبری محدود دائره لر ایچنده صیقیلوب قالمش اولان روح و دماغ بشریت شو اسارت مادیه ومعنویه دن خلاص اوله رق کنیش بر نفس آله جقدر . ذاتاً

یوز سنه اول «ژان هوس» آتشده یاقیلیرکن دیمشدی که : «سزنی یاقیورسکنز . فقط بر کون کله جیک که سز کندیکز یاقیله جقسکنز !» ایشته او کون کلدی . او کونک مبشرلری لوتەر و قالوین اولدی . بونلر یالکنز قلم و دیللری ایله دکل ، جانلری و بدناری ایله کلدیلر . بونلر یالکنز بیسکس و اوکسوز بر حالده دکل آرقه لرندہ برنسلر ، حکمدارلر و میلونلرجه خلق اوله رق کلدیلر ؛ و غربی استیلا ایتش اولان ردای ریا و لونی جریشکار برال ایله قالدیردیلر ! بو قدر تهاجه ، بو قدر ضربه لرہ قارشى قانونیک کلیساسی عجبا نه کبی بر قوت چیقارا بیلدی ؟ یالکنز «ساوو فارولا» ایله «ایغناس لویولا» نی ...

(آرقه سی وار)

احمد آغایف

بیات

قوت و سیاست محاربه سی

سکنز آیدن بری دوام ایدن تورک - ایتالیان جدالنه ، فکریمزجه بوتعیردن داها مناسب بر صفت بولمق غیرممکندر : قوت و سیاست محاربه سی ... فی الحقیقه حربک بدایت اعلانندن بو کونه قادار ، قارشى قارشى به طوران طرفین محاربینی بویله ایکی ضد و مختلف سلاحله مجهز کورووورز . عثمانلیلر قوتلرینه ، فدا کارلقلرینه طسایانمشلر ؛ فقط محروم سیاست ... ایتالیانلر ، بالعکس محکوم عجز و ضعف ؛ لکن پارلاق و مؤثر سیاستلری وار . بر طرفده ، عثمانلی اولادی ، دیگر طرفده ماکیاوه للی ، جورجیا ، قاوور احفادی ، تورکک الندہ قلیج ، ایتالیانک الندہ زهر ... شوو ضعیف ، اساساً ایکی ملتک عنعنات تاریخیه لرینی مصوردردر . ایتالیا ، حیات جدیدہ سنده دایما مغلوب ، دایما منهزم ، و دایما اعانہ اجانب ایله تشکل ایتیش بر جمعیتدر . عثمانلیلر ایسه ، بالعکس ، اک بویوک رجعتلرنده بیله قوت و صلابت ارا نه ایتیش ، فقط اکثریا ، اتفاق اعدا ایله یرہ اورولمش بر ملتدر .. کیم